

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Thesaurus Eloqventiae Sacrae Et Profanae, Saluti &
incolumitati Rerumpublicarum utilissimae**

Alberti, Alberto

Coloniae Agrippinae, 1669

Fabricatio Tullianarum Orationum difficilima.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69225](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69225)

256 P. II. DE TULLIANÆ ORATIONIS
anxia, minimè superlatiosa, nec tamen ne-
gligens, sed moderate diligens, ornatum rei
congruentem induit: licet accommodatas
metaphoras non repudiet in loco, magis ta-
men propriè, ac significantius amat loqui:
stylum quidem simplicem, apertumque, sed
non humilem; natualem, sed non abjectum
profitetur. Nostra denique illa, quæ in ar-
gumento posito habitat, nec peregrinatur,
sed collato dimicat pede; stricto semper gla-
dio præliatur acerrimè, semper urget, semper
jugulo imminet, semper premendo, ferien-
doque progreditur.

*Fabricatio Tullianarum Orationum
difficillima.*

166: **V**erùm hic Tullianarum stylus Ora-
tionum, hoc opus, atque artifi-
cium quanto illustrius est, Auditores, tanto
quoque constanter accedit laboriosius. Ut enim
nihil facilius, nihilque pronius, quàm effra-
A nem veredum, aut sternacem equum, in om-
plissimo lascivientem prato, quoquo versum
cursu citatissimo, sine ullâ lege præcipitem
ferri, sursum deorsumque per amœnos colles
spatiari, non nihil procedere, extemplo repe-
B dare, in orbem circumagi, ante, retro, in
latus procurrere, recedere, deflectere: ita ni-
C hil arduum magis, aut durius, quàm lupatis
D coercitum alturconem, ephippiis instratum,
E postilena, pectoralique succinctum, habenis,
F & loris sustentatum, rectoris freno semper
pa-

parentem, per angustissimum callem rectâ
 semper, ordinatimque pergere, ad virgulæ
 umbram, ac sibilum illico mobilem, celerare
 iter, jam gradu tollitum explicato, bellè, gra- **G**
 viterque incedere; modò fossas pernici factu **H**
 trahere; nunc posterioribus arrectum pedi- **I**
 bus insistere; jam incitatiùs glomerare passum; **K**
 mox vastam cursurâ effusissimâ transvolare **L**
 planitiem; repentè fræno monitum cursum
 abrumperè; subito hæere vestigio; rursum la-
 cessitum calcaribus toto impetu ruere; hostem
 in pugna calcibus petere, ferire, proculcare;
 lacerare morso, hinnitu territare, nisu, pressu-
 que exanimare. Nunc, quæso, quo munere
 phalerati Declamatores in suggestu fungan-
 tur, attendite. Esfrænes sine ullâ persuadendi **M**
 curâ veredi sunt; steruaces omnino equi, nul-
 lum viæ rectorem tolerantés. In latissimâ il-
 lecebrarum acie sine ullo moderationis fræ- **N**
 no, sine clitellis decòri, excusso rationis fes-
 sore, temerè in has, atque in illas descriptio-
 nes excurrunt. quid facilius? Incerto sem-
 per gradu, hinc se in acuminum sinus fle-
 ctunt, illinc per jocos, & sales redeunt; inde
 se in fabulas porrigunt, istinc in orbem sensi-
 culorum circumaguntur. quid proclivius?
 mox per argutias sursum, deorsumque pa-
 lantes vagantur; tum per omnes venerum,
 lepòrum, annominationum, gratiarumque
 crepidines, exleges, præcipitesque rapiuntur. **O**
 quid expeditius?

167. At quanto operosior est, Deus immor-
 talis, quanto salebrosior Ciceronianæ elo-
 quæ-

quentiæ provincia; quanto asperius munus
A Hæc nempe in oblongo Concionis hippodromo per angustissimum dispositi artificii callem ad metam persuasionis rectâ semper incedit.
B Defensionis pectorali loricata, ephippiis amabilis cuiusdam gravitatis cooperta, habens motionum laxandis, adducendisque morans, causâ insilit; ad quæstionis nutum, tamquam ad rectoris ductum, semper flexarimur.
C Jam sedatæ narrationis tollutario veluti insidens, ambulat lenius; modò immani præteritionis saltu fossam, voraginemque ineluctabilis difficultatis transmittit. quid magis lubrum? Nunc se in altam præmunitionem tollit; tum retro paululum in concessionem quandam, atque indulgentiam agit, ut confusum glomerato exemplorum agmine festinet celerius; ut vastam eruditionis planitiem volubili inductione transcurrat; ut ingentem perturbatæ mentis pulverem citatissimo amplificationis cursu Auditorum oculis intusciat. Quid rarius? quid non mediocribus etiam ingeniis molestius? Deinde verò figurarum irritata calcaribus, toto nixu se se infert in hostem, illum entymematum calcibus tundit, illum delemmatum dentibus lacinat, illam argumentorum ponderibus moleque proterit, illum affectuum non tantum hinnitu, quàm tonitru exanimat, ac perterritum sternit. Satisne ergo jam Tulliani artificii in Oratione texendâ difficultatem, o Declamatorum delicia, intelligitis? satisne vel oculis ipsis spectatis?

168. Quid si in hoc artificio latet adhuc aliquid difficilius? Videte quantum causæ fidam veritati. Audeo me vobis, ornamentorum patroni, credere, audeo me auctoritati vestrae sponte committere. Quid enim (obsecro vos, quod res est, candidè enuntiate) quid scopulosum magis est, in laxæ areæ, lataque platea, hac, atque illac puerorum more, quum lascivunt in trivio, circumerrare, tum sese **A** humi stolidi afelli de more, incompositè volutare, multo obruere pulvere, temerè se in omne latus agitare, manus, pedes, caput, totamque corpus jactare: an contra, volucris instar funambuli super extento in aere fune **B** tam securè, expediteque, ac si domestico in cubiculo nugaretur, cum omnium spectatorum admiratione ludibundum decurrere; à fune, quem premit, nunquam aberrare; per totam illam arctissimam semitam saltus geminare; gressus singulos, æquatis hinc atque illinc libramentis, recto semper tramite, tutisque vestigiis metiri? Nemo certè est, qui non fateatur, lascivientis in solo jumenti versatilem ludum, quam ambulantis in aere penè funambuli saltum multò esse proniorem. At vos, ò perpetui eloquentiæ errones, in vestris Concionibus, rogo, quid agitis; ab unâ acuminum tabernâ ad aliam in foro ambitionis; ab istâ ad aliam rursus sensiculorum officinam per varios antithetorum, scommatum, venerumque anfractus semper comeat; semper huc, atque illuc discursantes, immensam inanium nugarum farcinam, magno nihilo-

nihilominus gementes sub pondere, à re propositâ etiam cum sudore in avia transferta quid magis solutum? Hoc etiam mediastri in compitis, ac foro, non ingenio, sed dorsis merentes, & cuicumque humeros, pedesque suos in omnem Urbis regionem, vago semper itinere, locantes, cotidie præstant cumulatissimè. Vos deinde, pigra capita, totam causam in terram sternitis; stylum in omnem digressionem temerè vertitis; per sales, per scommata, per argutias, per acumina vos supra, atque infra volutatis; totam Orationem in levem plausus pulverem, auramque inaniter jactatis. Quid magis cuivis in promptu? quid adeo vulgatum? Hoc etiam Cajus ille Caligula, insanix monstrum, quum nudum se in cubiculo super pavimento aureis constrato nummis, ad inaudita, portentosaque oblectationis genus captandum, frequenter volutabat, studiiosissimè factitabat. * Nisi fortè hoc magis pudendum sit, quòd ubi illius nummi omnes erant verè aurei, totam nonnulli eloquentia monetam ex acuminum meris adulteris consistant; atque ubi ille, etsi omnis pudoris effector, sese privato nudavit in cubiculo, istius in teatro multitudinis, in rostris, in pulpitis, in publicis conventibus tantam acuminum ambitionem, tam impotentem rumusculorum cupiditatem, tantam istarum illecebrarum intemperantiam, tota Oratione, tot animarum salute interea, atque ea propter turpissimè prostituta, inhonestè, denudant. At quid hæc scœditate turpius, simulque proclivius?

* *Sueton. in Caligul. cap. 42.*

169. Contra verò quid ego hic de Tullianæ eloquentiæ difficultate dilceptem? quid exclamem! An hæc illa non est, quæ controversiæ funem commodè in rectum porrigit, totius structuram Orationis ad libellam exigit, mox per illum ipsum funem, rationum ponderibus semper librata, nusquam labente vestigio, decurrit? Quid periculosius? an non certam ad persuasionis metam per argumentorum nexus aptè commid. s fertur, neque infra causæ dignitatem humilis, neque supra decorum inflata, sed ad amussim semper enthymematum, affectuumque, ut sic dicam, pedes, & gressus tam arcto in tramite numerat, explicat, duplicat, promovet, donec totum Concionis funem in perorationis spiram, ^A sub exitum festinatò convolvit? Et quis nodus magis implicatus esse queat? Si funambulos in fune stantes præ summo lapsus, ruinae que discrimine omnes mirabundi spectamus: quâ admiratione, quo stupore defixus, hærebit immobilis, quicumque Ciceronianam eloquentiam in extento quaestione fune, recto semper pede insistentem, ac ne latum quidem unguem à fine abscedentem, contentioso sanè, & supra quàm plebeia comprehendant ingenia, arduo, sed felicissimo cursu ad controversiæ victoriam, non tam pergere, quàm volare, animadvertet?

170. Magna est igitur, ut videtis, Tullianarum Orationum elaborandarum difficultas, magna planè, atque impedita provincia, Auditores, eoque impeditior, atque asperior, quo

quo tantorum operum artificium artificiosius præterea longè operosius, atque ingeniosius involvitur, & celatur. Quippè nihil violentius est, quàm Crasum superare divitiis, & tamen divitias minimè ostentare: doctrinam septem Græciæ Sapientibus nihil concedere, & tamen doctrinam nullam de se prædicare. Hæc virgo, quæ speciosissimo vultu est, si non videri gestit, sed omnium declinat oculos, si se gynæceo continet, si quærit secessum, seque de industriâ abdit, quantum naturæ vim infert? quod frænum impotentis formæ hominum ad spectui exponendæ cupiditati, quæ maximè regnat in feminis, fortiter injicit? At quis eloquentiæ divitiis, quis sapientiæ copiâ, quis venustâ dicendi formâ nostris Oratoribus, seu civilibus, seu Deo sacratis par fuit aliquando? Et tamen quum tot eloquentiæ opibus circumfluant, opes peritissimi artifices ambitiosius non jactant; quum tantâ sapientiâ cumulati sint, doctrinam intempèstivè non infarciunt; quum styli elegantiam ipsi prope gratis sint gratiosiores, hanc ipsam elegantiam non cœrussa aliquâ contaminant, sed pudibundæ instar virginis, dissimulationis velo omnium oculis subducunt. Orationes sanè de suggesto publicè dicunt, sed rotam artificii admirabilitatem ab observationis aspectu removere studiosè abdunt, multo, ut ita loquar, filio, **A** multâ tramâ, multo subtegmine, multâ argumentorum, & figurarum texturâ implicanti. Vim illam suam cælestem Suada Ciceroni-

na non promit initio, sed modestè quàm primum, sincereque, quid impetrare velit, proponit; tum leniter animi, ut ita loquar, brachium palpat, fricat, & demulcet; usque adeo dextere versat premitque, donec jam planè obtupescit illud tibi nec sentienti scalpello persuasionis incidit. Argumenta sua dilucidè explanat, decoreque ornat, paulatim vocem attollit, sensim animatur magis; quæque in Orationis vestibulo timidior videbatur, pedetentim incalescit, mox æstuat, paulò post accenditur, inflammatur, ignescit.

171. At has eloquentiæ divitias, hunc doctrinæ apparatus, hanc dicendi speciem, hanc persuadendi vim, hoc Orationis exquisitum artificium dicendo obnubere, quanto exquisitioris, & operosioris artificii est? quanto durioris conatus? Quis enim nescit ea artificia, quæ, cum oculos fugiant, lateantque in recessu, ex occulto sunt evocanda paulatim; ut monstri plurimum habent, ita quoque inventu, perfectuque multo esse difficiliora? Prestigiatōres illi, qui cuius, etiam valde oculato manuum dexteritate, atque argutiis imponunt, C quam agrâ, contortâque non minùs, quam artificiosa digitorum ludificatione fraudes suas, & fucos abscondunt? Multiplices fontium lusus, siphonibus hinc atque illinc aquam ejaculantibus, quando sine admiratione intuemur? at quàm magnis sumptibus, quantoque nisu salientis aquæ molitrices machinæ procul ab oculis distinentur? Quoties illa, quæ vocantur automata, hoc est, quædam animata pro-

F
pemo-

p: modum simulacra, suo se nutu moventis,
 atque à nullo, quòd pateat, agitata ingenti
 voluptate cernimus? at interius condita li-
 bramenta quàm subtili, angustoque opere in-
 cluduntur? Ita prorsus Tulliani Oratores
 quibusdam velut præstigiis Auditorum ani-
 mos videntur infatuare; capiunt, irretiunt,
 H illaqueant: Sed eloquentiæ philtum textura
 retia, & laqueos singulari industriâ, & dexte-
 ritate sepeliunt. Fluentis styli fontes perio-
 I derum siphunculis in orbem auditorii dis-
 K pergunt: at ingeniosas machinas non in pro-
 L scenio locant, sed intra scenam abducunt.
 Animata quædam automata Ciceroniana
 Orationes sunt, fascinoque quodam persua-
 sionis incantant: at cuncta sollertissimi arti-
 ficii libramenta in eis quàm diligentissimè tu-
 mulantur.

*Tullianarum Orationum textura ab Ad-
 versariis perfacilis temerè judi-
 catur*

172 **Q**uare quum Tullianarum Ora-
 tionum opus, atque artificium
 exegitatu, comptuque adeo difficile sit, tunc
 toque difficilius, quanto occultius & tectius;
 quis non Adversariorum, aliorumque consi-
 milium, qui huiusmodi artificio, norma que
 nihil vulgariùs censent, aut magis parabile,
 summam non rideat, ut clementissimè dicam,
 incogitantiam? Verba singula ferè sumpta
 de medio cernunt, partes Orationis, mem-
 bra